

בלב, אלא הכונה להרחיבו מילין, שמורדו ומתבטן על פני העובדא פעם אחר פעם, ודרי מחשבות אלו הם בבחינת "הרחיבו עבדיה" המגירים את יצור הרע להסיתו לירי נקימה. ובכן יתכן שאף שאינו מחל למי שודע לו כי יודע שהולך עומד במדרו, עכ"ז אינו עובר בלאו דנטייה כל שאינו חוזר לעיין ולהתבטן על המעשה הרווא.

וע"ש ער שנסתייע לסברא זו מלשון הרבינו יונה שכתב: "ואמרו רז"ל כי אודרת הנטייה על דבר שבממון, אבל על דברי גאווה וכוז ודרישת רעה מותר לשום הרביים על לב". הגרד של "לשום הרביים על לב" מתאים לעיין רז"ל: (אף כי לשיטת הרבינו יונה בלא"ה יש ליישב כי בממון איכא גם חוב למחל וכמש"כ החוקקוני).

היה אפשר אולי ליישב הרביים בפנים אחרים, וכחבנו להעיר.

קונטרס הערות בגרדי החפצא של מצוה של זמני השנה

שם מצוה לענין פסח

הרי"ף¹ מבא הירושלמי שאין לאכול מצוה ערב פסח. וכתב בעל המאור:² "ואע"ג דגוסינן בירושלמי האכל מצוה בע"פ כבעל אויסתו בבית חמוי ה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר. ודיקא נמי דממי ליה לאורוסה." ומדבריו משמע שעיקר הטעם שסובר משש שעות אינו משום שתלוי באיסור חמץ. אלא יתכן שסובר שאסור דוקא מזמן שמתחיל חג הפסח שאז צריך לאכול המצה דוקא בזמנה - אבל קודם לכן לית לן בה. ומאור שיל"פ³ שפסח מתחיל מחצות, מאז אסור במצה. ולא הביא ודו"ה ענין אויסה (כל איסור חמץ שרומה לאיסור אויסה קצת) אלא לראיה על הגדרתו, ולא כיסוד לה. כן משמע לכאן בדבריו.

אבל הרי"ף כתב: "ולדין מהא לא איריא רד' לוי הכי קאמר שהאכל מצוה בערב הפסח משעת איסור חמץ כבא על אויסתו - למר כראית ליה ולמר כראית ליה." הרי לדין האיסור מצוה תלוי באיסור חמץ. ונל"פ בפשוט שהשם מצוה לענין פסח תלוי באיסור חמץ. שכל זמן שאין איסור חמץ אין משמעות למצה (לענין פסח).

וכן מגריר הגמרא את איסור חמץ שהיינו מצוה לאכול הבצק בצורת מצוה ולא חמץ. אמר רבי שמעון בן לקיש וכן תנא רבי רבי ישמעאל וכן תנא רבי ר' אליעזר בן יעקב. אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. דברים הנאים לדין חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה. יצאו אלו שאין באין לדין חמוץ אלא לדין סירחון. הרי כל השם של מצוה נובע מדעיגוד בין חמץ ומצה ודו"ק. ועוד"ר הואת יש להבין גם הקשר בין האיסור והדיווד

¹הרי"ף פסחים (דף ט"ז ע"א)

²ד"ה שם (דף ט"ז ע"ב)

³עיי משנת יעביז איר"ח (פי"ט), ושארית יוסף ח"ג (פי"ז) ועוד.

⁴ד"ן פסחים (דף ט"ז ע"א).

⁵פסחים (לה.).

לאכול הימנו [אנו רשאין].¹⁰ הדמקם לזה שכיון שביעור חמץ בלילה נעשים לו מצה כארוסה בבית חמוץ.¹¹

דרי שדעת דרמב"ן היא כעין שיטת דר"ן והפרדס, אלא שמפרש שכיון שיש משמעות לחמץ לענין בדיקה (אף שלא לענין איסור) כל ערב פסח - דרי יש שם חמץ; ובמילא יש שם מצה ואיסור אכילה ע"פ.

[ובדימיון הירושלמי בין ארוסה חמץ יש לבאר ע"פ דברי ר' קרשקש¹¹ שזואיסור של ארוסתו נובע ממה שא"ז הדרך המעולה לקיים אישות ולפי' נמנע ולא ממש אסור כיון שי"ל לחכות ולקיים אישות כהלכתה ואכמ"ל].¹²

גדר מצות הגדה

יש מחלוקת מפורסמת בין הראשונים אם הגדה הלכה בפסח מצה ומרור או מצוה בפני עצמה. על הזמשה¹² שקובעת שכל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו יש שפ"י לא יצא ידי חובת פסח מצה ומרור כדא"י,¹³ ויש שביאיר שלא יצא מצות הגדה.¹⁴

לכאורה יש גמרא¹⁵ מפורשת נגד שיטת דרמב"ם (שהגדה מצוה בפני עצמה¹⁶): "אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור

¹⁰ כצ"ל ע"פ ר' דוד פסחים (מג.) ד"ה הודש וכו'.

¹¹ וד"י ר' קרשקש כחובת (ז) ד"ה ומשיכ ואסר וכו' - והשי' דברי הראב"ד והשב"א (נשי' ראבמ"ל).

¹² משנה פסחים (דף קס"ז).

¹³ מלחמת ה' ביטח (דף ב' ע"ב). ריטב"א יומא (לו) ד"ה הקורא ק"ש וכו'. ר"ן פסחים (דף כ"ה ע"ב) ד"ה כל מי וכו'. וריטב"א בפ"י להגדה על ר"ג אומר וכו'.

¹⁴ שו"ת בני ציון ח"א (סי' ל'). וכ"פ שפי' דרמב"ם כהל' חמץ ומצה (פ"ז ה"ה) למרייק - וע"ע להלן הע' 16.

¹⁵ פסחים (קסז:).

¹⁶ סה"מ (מ"ע קנ"ז) ה"ל חמץ ומצה (פ"ז ה"א). ועי' שו"ת חת"ס אר"ח (סי' ט"ז). ועמק ברכה ה' הגדה (סי' א') ושיעורים לזכר אבא מרי ד"ל ח"א (עמ' ב' בהע'). וגו"ח פסחים (קסז:).

במה שלמורנו:⁶ "והואיל וכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. כל שישנו בקום אכל מצה ישנו בכל תאכל חמץ."

ובספר הפרדס⁷ כתב: "ערב פסח שחל להיות בשבת אסור לאפות מצה מבערב שבת. הראשונים אמרו משום הידור מצוה הו"א. אבל מצינו ב' איסור ראורייתא. דהא דוקשו מצות לפסח... מה עשיית הפסח משבע שעות ומחצה ואילך אף עשיית מצה כן. ואכילת מצה נמי דוקש לאכילת פסח כדרכא... ואסור לאכול מצה מבערב יום... והואכל מצה בערב פסח כאלו בא על ארוסתו בבית חמוץ וילקו - בהלמוד ירושלמי."⁸

הנהגה דר"א⁹ ביאר שיטתו שתלוי באחר שש שעות כשנכתב חמץ (ואכמ"ל בשניים בין הלשון שבפרדס וכפי שמביא דר"א¹⁰ - וכת' כאן ע"פ הבנת דר"א¹¹). דר"א¹² הק': "שודדי חלות תורה שיוצאין בפסח בקו לפני יום י"ד נעשו עם החמץ."

דברי הפרדס מובנים היטב אם נבאר שיסוד שיטתו שכדי לחוות שם מצת מצוה צריכים איסור חמץ לחת משמעות לשם חמץ. ולפי' דוקא אחר חצות אפשר להיות החפצה של מצת מצוה - וכשיטת דר"ן שאין שם מצה עד אחר חצות לאסור אכילתה ערב פסח, ודר"ק.

וא"כ לא קשה כלל לפרדס מוהלכה של לחמי תורה - שודדי י"ל שם מצה מצד הולכה של לחמי תורה וא"צ לאיסור חמץ כדי לזון להם שם מצה. ולפי"ז דברי הפרדס יוצאים כפתור ופרח, בע"ה.

דרמב"ן⁹ מאריך כותב שכל ערב פסח אסור לאכול חמץ ע"פ הירושלמי: "ואתה למד ממנה שכל היום אסור לאכול מצה... לפיכך היה אומר על רבי שזויה מתענה בע"פ שלא היה אוכל מצה מן דרבי לוי. ורבינו הגדול ז"ל רמו לנו כן לפיכך כתב הירושלמי הזה בכאן לומר שאם בא לבקר הכל בלא שיוך

⁶ פסחים (מג:).

⁷ ספר הפרדס (עמ' מ"ב).

⁸ מובא בשלמי הגברים פסחים (דף ט"ז ע"א - סי' א').

⁹ מלחמת ה' שם (דף ט"ז ע"ב). וילע"ע במשיכ בחי' דרמב"ן ע"ז (עו). ר"ה רב אשר

אמר וכו' ראבמ"ל.

זה וכתוב החת בננו זה. מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומא. איני האמר מרימר שאלתינו לרבנן רבי רב יוסף מאן דאמר אגרתא בי רב יוסף. אמר רב יוסף. מ"ר אגרתא בי רב ששת. אמר רב ששת. קסברי רבנן מצה בומן הוה דרבנן... הכי השתא בשלמא הוה מדודה ליה למיכתב בינו הוא וכתוב בנו זה ש"מ פרט לסומין הוא דאחא. אבל הכא אי לא בעבר זה מאי לכתוב. אלא בעבר מצה ומרור הוא דאחא."

הנה מפורש שאם אין אף אחד מהשלשה דברים (פסח מצה ומרור) דאי, אין עוד חיוב הגדה דאי. וא"כ ברור שהגדה היא הלכה בשלשה דברים, ולא מצוה בפני עצמה - ושלל כמש"כ הרמב"ם.

אבל אפשר ל' לרמב"ם שמה שהל' הגדה בפסח מצה ומרור היינו דוקא לה"א שסומא פטור משום שא"א לאמר בעבר זה ולהצביע על הפסח מצה. שמאמר שמי שאינו יכול להצביע על תוצפא של מצה וכו' פטור, מסמא שמצות הגדה אינה אלא רצן בשלשה דברים. ועל כן אמר לפי"ו שאם אין פסח מצה ומרור מה"ת ביה"ז, אין מצות הגדה מה"ת ביה"ז. אמנם לפי המסקנא שסומא חייב בהגדה אף שאינו יכול להתיחס בשלמות לתוצפא של מצה וכו', ניתן לאמר שוגדה מצוה בפני עצמה (ואף אם נאמר שאין חיוב דאי של שלשה דברים, יש חיוב של הגדה מה"ת) וכשיטת הרמב"ם.

אמנם יש גאונים וראשונים שסוברים שכל המצוה של הגדה היא רצן בפסח מצה ומרור.¹⁷ ולדעתם לא רחו ההבנה של ה"א במצות ההגדה, אף במסקנא. ואכמ"ל.

האם ספירת העומר מ"ע שרזמן גרמא

הרמב"ם כתב¹⁸ ש"מצוה זו על כל איש מישאל... ונשים ועבדים פטורים ממנה." הכסף משנה פי' משום רמזות עשה שה"ג הוא. וכן ריגלים

¹⁷ ועיי' שו"ת הרא"ש (כלל כ"ד סי' ב') [ובפי' הזיר"א להגדה על יוצאילו כלו וכו'"] ועיי' באברורום השלם (עמ' רכ"ג) ובמחזור ויטרי ח"א (עמ' 295) וד"ק היסב. ועיי' בפיי הגרי"פ לסי' מ' לסי' ח"א (מ"ע ל"ג) ואכמ"ל עוד בזה.

¹⁸ והל' תמרין ומוספין (פי"ו הכ"ד). [ועיי' בגרי"פ לסי' מ' לסי' ג, מבא עמ' 60 (62). ובאורח הפסח (סי' ע"ט) והגלע"ד כח כאן.]

לפרש. אבל ברמב"ם¹⁹ מצינו "ובמצות עשה שאין הזמן גרמא שייך טובא: מורא וכבוד, בכורים, חלה, כסוי הדם, ראשית הגז, מתנות, ספירת העומר... וכמובן צ"ב איך ספירת העומר אינה זמן גרמא.

הנה הגמ'²⁰ מבי' מיעוט לנשים ממילה מאותו ולא אותה. והק' התוס'²¹ למה צריכים מיעוט דדי מילה מ"ע שהו"ג. ודומב"ן²² והלמ"ד²³ תודצו - בניגוד לתוס' - "ואיכא לפורשי איצטרך ס"א כי פטרי נשים ממצות עשה שהו"ג ה"מ במצות גופייהו כגון תפילין דמהותם גמרינן. אבל מצות מלה דלאחריתי היא לא שייכא ביה אימר תחייב..."

וגל"פ כונתו²⁴ (כעין סברת הטורי אבן²⁵) שאם מצוה מוגדרת ע"פ זמן דאי זמן גרמא חיובה דהוי מ"ע שהו"ג. אבל כשווא מצוה על מצוה של אחר, אף כשתלוי בזמן יתכן שא"ז מ"ע שהו"ג. שחיבה תמידית (ואינה תלוי משו"כ בזמן) אלא שהתפצא של מצוה לפעמים אחת ולפעמים לזמן. ולפיכך י"כ הגדה בחפצא של מצוה ולא בחיובה.

נראה דרמב"ן ותוס' חולקים במקרה יסודית בגוד מ"ע שהו"ג. ושמהלכותם לשיטתם במח' אחרת. תוס' כתב²⁶ שציצית דיי מ"ע שהו"ג אף שכסות יום חייב בין ביום ובין לילה, "כיון שחיוב תלוי במה שהזמן גרמא לבישתה ביום יש לה לחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גרמא החיוב." ודי תוס' סוברים שאף כשהתפצא של מצוה נגד ע"פ זמן חושב מ"ע שהו"ג - שלא ברמב"ן וה"ן וכו' שסוברים שחוקא כשהיוב הגבא תלוי בזמן נקרא מ"ע שהו"ג.

¹⁹ חיי' הרמב"ן לקידושין (לג: דל.).

²⁰ קידושין (כס.).

²¹ תוס' (שם) ד"ה אותו וכו'.

²² חיי' הרמב"ן (שם) ד"ה אותו וכו'.

²³ כ"כ גם הר"ן (דף י"ב ע"א) ד"ה אותו וכו'. וכן בריטב"א (כס) ד"ה ואיהו וכו'.

²⁴ ודלא כמו שהבין המנח"ח (סוף מצוה ל"ב).

²⁵ טורי אבן למגילה (כא). - והשו' מה שהבאתי הזע' 18, והגלע"ד כתבת.

²⁶ תוס' קידושין (דל.) ד"ה תפילין וציצית וכו'.

ודר"י²⁷ - לשיטתו - מותר אחרת מהותם בענין ציצית. ומשום קוש' זו הוצרך לחדש שכחות יום פטור בלילה ולפי' חשב מ"ע שהו"ג (אפי' להגדרתו המוצממת של מ"ע שהו"ג שדקא כשחוב הגברא תלוי בזמן מחשב זמן גרמא.)

ולענין ספירת העומר כתב החינך²⁸ "ולא הדרו מדינו שבדויעו לסברא זו אלא מי ששחח יום א' מונה האחרים עם כל ישראל." הביאו בשם רבינו הגרי"ד סולוביצ'יק שליט"א²⁹ שפי' שכין שנקבעו הימים של ספירה ע"י כלל ישראל יכול למנות יום זה כיום פלוני מאור שמתחיל לספירה כלל ישראל. וא"כ נראה שיש לימי הספירה מציאות כשלעצמם שהתחיל מוחלט להם וסופר כתגובה למציאותם. וכשיטת החינך כותב גם הריטב"א³⁰ בשם רבותיו. וא"כ מצינו שיטה זו (שיש מציאות לחפצא של ימי הספירה נפרדת מספירתו; החיוב לספור מתחיל לזה) בכמה מהלמידי הרמב"ן (רבותיו של הריטב"א) ואולי אף לרמב"ן עצמו (אם החינך תלמיד הרמב"ן - וא"ל ג"כ אצל תלמידו - רבו של החינך³¹).

ואם מוג שתי השיטות האלו של בית מדרשו של הרמב"ן - א' שז"ג תלוי בחיוב הגברא ולא בחפצא של המצוה (וב' שנספירת העומר הזמן מגדיר החפצא של ימי הספירה ולא חיוב הגברא (וכעין חיוב האם על המלה) - יוצאים דברי הרמב"ן לפי דרכו בדורים ומבארים.

התחלת התענית ע"י סילוק

איתא בגמ'³² "ד"ר עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי. רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות הגב. אומר אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל. איתביה רבא גמר ועמד הדין זה אוכל.

²⁷ דר"י קידושין (דף ע"ב) ר"ה אינו הוא וכו'.

²⁸ חינך (מצוה ש"ו).

²⁹ מסורה ה"ג (עמ' ל"ו).

³⁰ ריטב"א מגילה (כא) ר"ה ראמר מד ספירה וכו'.

³¹ ועיי' במבואו של ר"ד מצנר לספר החינך (במה' מכו' וירושלים) ועוד.

³² תענית (ב).

התם כשלא סילק. אד"א אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן אבל אינו אוכל. איתביה אביי ישן ועמד הדין זה אוכל. התם במתנמנם וכו'.

וע"ז כתב רש"י³³ "שלא גמר סעודתו. אבל גמר דביי תכל אינו אוכל." והנה זה פלא לכאורה רמא רביי הכל שייך כאן. מה ענין אביי ורבא לרבי ורבא"ש. רצ"ב.

הגרי"ד סולוביצ'יק שליט"א³⁴ ביאר בעלמא שתענית מתחיל בלילה אלא שיש היחוד בתענית (חזן מט' באב וירוב"פ) לאכול בלילה וכו' - ולפיכך בסילק או ישן נפקע היחוד (וא"ו קבלה ותוספת אלא מעיקר התענית.)

ובאמת נ' דיסוד זה שנויה במח' הראשונים. ההגות מיימנות³⁵ כתב: "ובשם הר"ם מצאתי דתנאי לא מתי... אמנם יכלוני לומר הא דלא משני בהתנה משום דמילתא רפשיטא היא דאם התנה דשרי דהא מתענים אפילו לשעות כ"ש שיכול להתענות כה"ג כפי דעתו לאכול עד שיעלה עמוד השחר. ולא מסתבר ליה לאוקמי ברייתא במילתא רפשיטא לן כולי האי..."

ונראה פשוט דלמדר"ם התענית מתחיל בלילה אלא דכל העוסק באכילה עדיין הדין לא נחתיב ביהוגי התענית³⁶ [וע"ד הגרי"ד סולוביצ'יק שליט"א³⁷]. ולפיכך אינו פשוט כלל שיעיל תנאי דכיון שגמר הדין על עליו החיוב תענית ממילא.

היינו מעין קבלת תוספת. ולפי' סובר כדבר פשוט שאפשר לקבל לאיזה זמן אבל ההג"מ ס"ל דהתענית מתחיל בבקך. וכל ההלכה של סילוק וישן

³³ עיי' חיד"א בשם הגדולים (ע' רש"י). ואמרי בינה (סי' ה') ובדו' המהרצ"ח תענית (ב). ולדעתו דברים אלו שכתבנו כאן באמת מרשי. רצ"ע.

³⁴ עיי' שיעורים לוכר אבא מרי ד"ל ח"א (עמ' פ"ד) ובאר המורה (חש"י תשמ"ח) - ונרפס עכשיו עוד הפעם בגן שושנים (סי' נ"ג). והגלע"ד בסוגיין כתבתי.

³⁵ הגהות מיימנות ה"ה תענית פ"א (סי' ה').

³⁶ כעין ה"ה תפילה (פ"ו ה"ה) ועוד.

³⁷ עיי' בשיעורים לוכר אבא מרי ד"ל ח"א (עמ' ע"ז-ע"ח) ועוד.

שרוצה וכו'. כן נראה ברור בדברי מבנייהם.³⁸ [ובמה שרבי המור"ם מרונסברג
 בהג"מ ובתשובותיו³⁹ סותרין, אכמ"ל.]

ובג"פ מח' הר"ח וחוס' לענין סילוק מאכילה אי הוי סילוק משתייה.
 דר' חננאל⁴⁰ כתב ולענין מישתי מיה היכא דאית למיכל אית ליה למישתי וכו'.
 ואילו החוס'⁴¹ כתב דנראה דאף אם סילוק דעתו מן האכילה לא סילק דעתו מן
 השתייה. ודל"פ של"ח סילוק הוי קבלת תוספת תענית (תענית שעות) ולפי' או
 כרלו אסור או כרלו מותר ה"פ. אבל חוס' ס' דרדוי תענית לענין הכל אלא כל
 שלא סילק מד"א לא חל עליו החיוב נידוג אותה אסור ורד"ק ה"טב. ולפי'
 מודיק מאד בדבריהם שחוס' מדברים על סילוק דעתו ואילו ברד"ג ה"ח⁴²
 ברורים מיללו שבקבלת תענית עסקין ע"ש ורד"ק.

השחא דאחית לזכי מוכן היטב דברי קדשו של רש"י. רש"י בא לשלל
 ה"א שענין סילוק שני במח' רבי הראב"ש דוקא לד"א בר שמעון יש הלקה של
 סילוק. שהוי לזכי אלעזר ב"ש אסור מקרות הגבר. וברור שאין זה זמן החלת
 היום בפשטות שלא מציעי הלכות היום מתחילתו אז, אלא הוי זמן לעסוק במקצת
 חיובי היום כמו ששינוי במשנה⁴³. "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר
 או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו. ובידכ"פ מחצות וכו', ע"ש. וא"כ אינו
 שיעור ביום הלילה (דאך יתכן או קודם או אחר וכו'). ואך ישנה בידכ"פ
 ורגלים וכו') אלא זמן למעשה וקיום ור"ק. וא"כ לדידיה ודאי התענית מתחיל
 בלילה אלא הנידוגים אינם מחויבים עד קרות הגבר. וא"כ שייך סילוק היחד
 אכילה א"צ קבלה לס' שאין קבלה מועיל מבע"י ורד"ק. אבל לזכי שאוכל עד
 עלות, יל"פ שאין התענית מתחיל אלא בבקך ונכעין ר"ח⁴⁴ בענין פורים - וכפי'

³⁸אף שאפשר לסבור אחרת בדיון תנאי - מ"מ כ"נ שיטת מור"ם מרונסברג והוג"מ
 לפי הצעתו של הוג"מ.

³⁹ש"ת מור"ם מרונסברג דפוס פראג (סי' ש"ב).

⁴⁰ד"ח תענית (ז"ב).

⁴¹חוס' שבת (קתח) ר"ה לפי שאין וכו'. ועוד.

⁴²ע"י ברא"ש תענית פ"א (סי' י"ד).

⁴³יומא (כ).

⁴⁴בהגהות מיימוניות הל' מגילה פ"א (סי' ר) ועוד.

הגוי"ד סולבציק שליט"א.⁴⁵ וא"כ יש מקום לסבור שאין הלכה של סילוק
 (אם משום קבלה לסוכים שאין קבלה מבעוד יום, ואם משום הפקעת הזיכור
 לד"ח). ולפי' בא רש"י לפרש שא"כ אלא לד"ה יש הלכה של סילוק, דאפילו
 לזכי מתחיל התענית בלילה ורד"ק. (כל"פ הקמ"ל של רש"י בפשטות א"כ יתכן
 לפ' שקמ"ל שיש קבלה קודם זמן החיוב והלכה של תוספת ואכמ"ל.)

מצות תקיעה או שמיעת קול שופר

ר"ת⁴⁶ סובר שמכריכים על תקיעת שופר. וכן תפס ר' אליעזר
 ממוזין.⁴⁷ אבל הרא"ש⁴⁸ כתב: "וראבי"ה הביא הירושלמי תקיע שופר צריך
 לזכר אקב"ו לשמוע בקול שופר ושהיינו אח"כ תקיעין. וכן כתב בה"ג הא
 דמכריכים בקול שופר ולא מכריכים לתקיע בשופר או על תקיעת שופר כמו על
 מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יצא ולא בתקיעת שופר. כדתנן
 התקיע לתוך הברד וכו' ופעמים שהתקיע בעצמו לא יצא כגון שדיה עומד על
 שפת הברד והכניס פיו לתוך הברד ותקע."⁴⁹

שנאמר יום תרועה יהיה לכם. וכמו כן כתב האבודרהם⁵¹ שיעיק כנת הלכ
 של שופר תלוי בשמיעה.

וכתאה משתקף הדיחם של וזריאם חזמב"ם גם בסעם המצה
 שנתתי. הרמב"ם - שמדגיש השמיעה - כותב:⁵² אף על פי שתקיעת שופר
 בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו. כלומר עורר ישינים משנתכם ותרדמים

⁴⁵ע"י מסורה ח"ז (עמ' כ"ז-כ"ט).

⁴⁶ספר הישר (סי' ש"מ).

⁴⁷ספר ידאים (סי' תי"ט).

⁴⁸ד"א"ש ראש השנה פ"ד (סי' י').

⁴⁹זכזה ע"ע בארחות חיים הל' ר"ה (סי' י"ד) ובמור וב"י אור"ח (סי' תקפ"ה) וכו'.

⁵⁰הל' שופר (פ"א ה"א).

⁵¹אבודרהם השלם (עמ' ר"ד-ר"ה).

⁵²הל' תשובה (פ"ג ה"ד).

הקיצו מתדרמחכם וכו'. " הרי שתלה הטעם בשמיעה. מאידך, היריאים⁵³ פותח ענין שופר בהבאת עניין "...ותקעת בשופר של אל ויזכור לך עקידת יצחק וכו'".
וא"כ העיקר התקיעה ולא השמיעה. לרמב"ם העיקר ששמע קול השופר לעורר את עצמינו לחשובה. לרא"ם (לכאורה ר"ח) העיקר שיקרא אל הקב"ה בתפילה ע"י השופר, דר"ק.

ולכאורה מזה תליה בהבנת מאמרם⁵⁴ ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות כדי שתמלכוני עליכם. זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה - ובמה בשופר. ונראה של"ת ודרא"ם "ובמה בשופר" קאי בעיקר על זכרונות ולרמב"ם קאי בעיקר על מלכיות וצ"ע.

[ולענין מה שאין יוצאים בתקיעת קטן וכו' (לרא"ש ולרמב"ם) אף שהשמע גדול וכו' חיובא המצוה היא השמיעה - ל"פ ע"ד הרמב"ן בהדלקת נר חנוכה וכו' (וכמו שכת' למטה בע"ה). ואילו מה שהקשה על ר"ת דדעמיה אמאי אין תוקע לבד יוצא כיון שתקע כחוגן, נל"פ ע"ד הראב"ד בענין ריבון בק"ש⁵⁵ וכו' ראבמ"ל⁵⁶].

שם המפורש יוצא מפי כהן גדול

כבר כתבתי⁵⁷ הגלע"ד בענין שיטות הראשונים בשם המפורש היוצא מפי כה"ג ביהודי ובשאר ה' במק"א. ואסיף כאן, בע"ה, כמה מילים של הסבר בשיטת דרמב"ם בענין שם המפורש בעלמא ובברכת השם.

⁵³ספר יריאים (שם).

⁵⁴ד"ה (טז.).

⁵⁵בכחוב שם לברכת (כ:) ופי' דבריו בע"ה באשרת (תשנ"ב) עמ' 13-15 בע"ה ראבמ"ל.

⁵⁶ד"ע בכל הענין בשאנ"א (סי' ה') ראבמ"ל.

⁵⁷בית יוסף שאול - תשמ"ז (עמ' 148-151) ע"ש.

למדנו במשנה⁵⁸ "המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם." ובגמ'⁵⁹ "זנא עד שיברך שם בשם. מנה"מ אמר שמואל קרא ותקב שם וגו' בקמ"י שם יומת. והנה דרמב"ם⁶⁰ כותב בענין המגדף: "ואלו הן דיני המגדף אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהיא אף רלת נון יוד, ויברך אותו בשם משמות שאינם נמחקים שנ' ותקב שם ה' על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזוהי. ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם י"ד ה"א וא"ו ה"א ואני א' שעל שניהם הוא נסקל".

הרמ"ה⁶¹ חולק על דרמב"ם בב' נקודות: א) לרמ"ה דוקא על יד"ד ה"א נדרג. ב) דרמ"ה סובר שגם "שם" וגם "בשם" צ"ל שם המפורש.

ונראה לפרש דברי הרמב"ם ע"ד ר' יהושע הנגיד⁶² שכתב: "...גתחף לכם המיוחד בהמפורש. לפי שיו"ד ה"א וא"ו ה"א לא יקרא בשום פנים אלא שם המפורש. והוא [דרב] אכן כנה אל"ף רל"ת נ"ן יו"ד המיוחד. ראה לרב מה שאמר בתחלת פרק ששי מהלכות יוסה"ת ושבעה שמות הן: השם שנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש."

כ"נ בנות הרמב"ם בהחלט, אלא שצ"ב למה דוקא כאן (במגדף) חידש ענין שם המיוחד (במקום שתמיד תלוי בשם המפורש א"ל). וכן צ"ב אמאי לענין ברכת השם תלה בשם המיוחד, אבל לענין ברכה בשם לא הצריך שם המיוחד (כף דרמ"ה).

הנראה בזה, שיש ב' אפשרויות בהבנת שם ה' בברכת השם. יל"פ שברכת השם הלכה של זלול בהשתמשות בשם ה' להשמיש הכי גרוע (ברכת ה') או זלול בהקב"ה עצמו ע"י ברכת ה' אלא שיש יותר זלול כשמקלים בפירוש ובמבואר מכשמקלים ברמז ועקיפין.

⁵⁸סנהדרין (נה:).

⁵⁹סנהדרין (נו:).

⁶⁰הל' ע"ז (פי"ב ה"ז).

⁶¹באגרות דרמ"ה. ומובא בקיצור ע"י הכס"מ (שם)

⁶²שו"ת ר' יהושע הנגיד (סי' ב'). מזה י' דצובי (עמ' 63-66). ועי' מאמרי שהוכרחי כאן הע' 57 בענין ביאור הגר"ז לרמב"ם זה והגלע"ד כתבתי.

הדמב"ם פירש בדרך הב' וכתב⁶³ "ומפני זה כללתי דין המגוף בהלכות עבודת כוכבים ושניהם כופרים בעיקר הם." אין זה הלכה של שם ה' בעיקר, אלא גירוף ברורה ומבארת (ע"י הזכרת השם). [הדריאה לזה שאוחדתה אליהם לא תקלל⁶⁴.]

עפ"י מובן היטב שיטת הדמב"ם שכאן אין ענין של שם המפורש (שהוא הלכה של שמות ה') אלא שם המיוחד (שהוא הלכה של ביאור כוונתו להקב"ה). כמו כן מובן למה סבר הדמב"ם שאין שם המיוחד שייך אלא לבידוד ידו המותכר - כלל ברכת ה' - ללא לענין דרך הברכה (כל "בשם").

י"ד סעודות של סוכות, ולילי ראשון ואחרון של חג

המשנה⁶⁵ מביאה המח': "דבי אליעזר אומר איבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה חכ"א אין לדבר קצבה חוץ מליל יו"ט ראשון של חג בלבד. ועוד אומר רבי אליעזר מי שלא אכל ליל יו"ט הראשון ישלים לליל יו"ט האחרון של חג. וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין..."

הקשו בגמ'⁶⁶: "והאמר ר"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה." ות' "אמר בירא א"ר אמי חזר בו ר"א." ופרש"י: "וכיון הביים אחרון לא בסוכה יתיב ואם ישב בה לשם מצוה עובר על כל תוספת⁶⁷ מאי השלמה דסוכה איכא הכא." והנה הקשו⁶⁸ על רש"י למה דקא לפי מה שס' ר"א שחייב ב"ד סעודות ק' אך משלים הסעודה הראשונה בשמנ"ע בלא סוכה, הלא סתם ק' נקודה זו לר"א. וכמו כן תמוה מה תרצו בזה שחזר בו ר"א מהולכה של י"ד סעודות והיי הקושיא עדיין במקומה עומדת.

⁶³הל' ע"ז (פ"ב ה"ו).

⁶⁴סנהדרין (נז).

⁶⁵סוכה (כו).

⁶⁶סוכה (שם).

⁶⁷ע"ע בזה בריטב"א (שם) ר"ה היה הפרכין. ותוס' רי"ד וש"ד.

⁶⁸ע"י במאירי שם ובש"ד.

אבל נראה שכונת רש"י פשוטה. הרי מצייני שיטות בראשונים⁶⁹ בחיוב סעודה בליל ראשון של חג לחכמים, אם זה חיוב סוכה או חיוב סעודת יו"ט וכי'. ורש"י מפרש שלדבי אליעזר היה נראה מעיקרא שודאי משום סוכה - שהרי מצד י"ד סעודות מחויב בסעודה וא"כ ההלכה תוספת של ליל ראש צ"ל הלכה של סוכה [כל' דבכה"ג שאכל בבית משום שודיה פטור מהסוכה משום גשם ואח"כ פסקו צריך לחזור לסוכה משום חיוב ליל ראשון משא"כ בשאר י"ג סעודות. וכן כיוצא בזה]. אבל זה נכון דקא אם סובר ר"א י"ד סעודות. ולפיכך הק' דקא משטת ר"א של י"ד סעודות לשיטתו של תשלומין. שמאחר סעודה ראשונה משום סוכה אין משלמים בשמני עצרת בלא סוכה. אבל למסקנא שחזר בו ר"א מהל' של י"ד סעודות, י"ל שסעודה ראשונה משום סעודת יו"ט. וא"כ שפיר יש לה תשלומין בשמני עצרת. כג"פ פרש"י כמין חומר.⁷⁰

אמנם תוס'י⁷¹ פירשו הסוגיא לגמרי אחרת. תוס' סוברים שמשלמים קאי על הי"ד סעודות (ולא ליל ראשון כפרש"י). ומעיקרא חשב שכל הי"ד צ"ל בסוכה וע"כ הקשו אך משלים סעודה בסוכה בשמני עצרת. אבל למסקנא חזר בו ר"א מה שהצריך הי"ד סעודות בסוכה. אלא יוצא הי"ד סעודות אף בבית, ולפי' משלים בשמנ"ע. ואין הפי' תשלומי ראשון אלא השלמת הסוכה של י"ד ע"ש.

והנה לתוס' לכאורה המשנה צע"ג שכל כולה לאו דוקא. גם מה ששנו "מי שלא אכל ליל ראשון" וגם מה ששנו ישלים ליל אחרון של חג" אינה מדויקת. לאו דוקא ליל ראשון, אלא כל סעודה שביטל אפשר להשלים. ולאו דוקא בליל אחרון של חג הוא ראפשר להלימו. וכבר נדחקו בזה האחרונים⁷².

ונראה שיל"פ רבני המשנה, ע"פ דרכם של תוס', כשידיה מדייק היטב. ענין הי"ד סעודות נלמד מב' פ'רשיות לפי תוס'י⁷³ שכתב: "בירושלמי יליף בגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר והלן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה

⁶⁹ע"י בריטב"א ותוס' ר"פ סוכה (כו.) ובש"ד. ובסור וב"מ ר"מ א"ח (פי' תרל"ט) ועוד.

⁷⁰ואח"כ ראינו במדרש"א ומדש"ל מש"כ מזה ע"ש. והגלע"ד כתבתי.

⁷¹תוס' סוכה (כו.) ר"ה חזר בו וכי'.

⁷²ע"י רש"י למשנתנו.

⁷³תוס' (שם) ר"ה תשבו וכי'.

שבעת ימים... ע"ש. וא"כ ר"ן זה נלמד מבין פרשת סוכות וכן פרשת המילואים. והרי בסוכות (מועד) הלילה קודם ליום, ואילו במילואים היום קודם ללילה. ואולי ל"פ בלענין ד"ז של י"ד סעודות יש הגדרה עיקרית של לילה - יום (של סוכות) וטפילה של יום - לילה (של מילואים).⁷⁴

וא"כ י"פ שאם הפסיד ליל ראשון של חג יש לו תקנה באכילת ליל אחרון של חג, שיקיים י"ד סעודות של סוכות: כל יום ולילה שלאחרי. שכ"י להשלים יוכל להשתמש במסגרת של יום - לילה של מילואים. ואם כניס אחרון, הרי מרויך היטב שדוקא ליל ראשון ודוקא ליל אחרון דר"ק. וא"כ לפי דרכם של החו"ס יוצא המשנה הפלא ופלא.

דירת סוכה שבעת ימים

בגמ'⁷⁵ הביא: "ועוד שאלו כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בצפורי מדו שאצא מסוכה לסוכה ואפטר. אמר לו [כל רבי אלעזר] לא. שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשון. [פרש"י: אפי' ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה כדיליף לקמן שצריך לישב כל ז' בסוכה אחת.] תניא ר' אלעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד. וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד. וש"ן שאם נפלה שחורו ובונה בחולו של מועד... פשיטא. מדו דתניא הא אחריתי היא ואינה לשבעה קמ"ל... ודבי אלעזר האי כל האורח מאי עבדי ליה. מבעי ליה לגו שנתגיייר בנותים וקטן שנתגדל בנותים. ורבנן כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד לא איצטריך קרא."

ונה לפרש"י ר"ן זה של היוצא מסוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשון קאי דוקא ל"א שסובר בסוכה של שבעה בעינן. ויש שפירש"י שלחכמים ג"כ יש ד"ן זה. ופירשו הלכה זו שאינו יוצא עוד בסוכה זו - אמנם מה שישב בה

⁷⁴הדברי דברי הרמב"ן במלחמת ה' ברכות (דף ב' ע"ב) והאש שם פ"א (סי' י') ועיי' שו"ת עונג יר"ט (סי' י"ד) ועוד.
⁷⁵סוכה (כו. כז.) ופרש"י שם.
⁷⁶עיי' מודיע"ל הל' סוכה (סי' י"ז) ובאלהו רבה או"ח (סי' תרל"ז ס"א).

כמה ימים מקודם שיצא ודאי עלה לו. אבל לדשי" לא יצא למפרע כלל. [יש שפ"י⁷⁷ משום שאיג' למפרע שא"ז סוכת ז']

שגר וקטן יוצאים בסוכה שאינה של שבעה. והתב"ן שהם יוצאים במה שאינה חפצא של סוכה לשאר ישראל!

וכן צע"ק אם ר"א חזר בו מי"ד סעודות⁷⁸ ויכול לאכול א"ל כפי רצונו, מה ענין החיוב של ז' ימים של סוכה. אא"כ נפרש משום ישיבה ושניה.⁸⁰ ועדיין צ"ע. ויש לעיין ג"כ בשיטת ר"א ע"ד הדיב"א ועוד⁸¹ שיש תשלומין לשיבת יום ראשון בסוכה בשמיני עצרת, איזו חסרון של סוכת שבעה איכא כשונה הסוכה בתחילת חוה"מ. שודי יהיה לו ימי חוה"מ וי"ט אחרון של שמיני עצרת - ובין הכל י"ל סוכת שבעה.

ויש לזרז ג"כ בביאור יוצא מסוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשון לפרש"י למה לא יצא למפרע. וגם צריכים להבין מהו ר"א ורבנן.

והנראה בכל זה, שאין עיקר מצות סוכה האכילה שתייה ושניה כלל. אלא עיקר התקום מה ששקבע דידעו בסוכה למי חג הסוכות. ולפיכך ביארו הראשונים⁸² שיש דרבה פטורים מסוכה שלא היו מובנים אילו היה החיוב חיוב אכילה ושניה בסוכה. שלמה יפטר מצטער והולכי דרכים וכו'. אלא החיוב הוא קביעת הדידה - ואין ביציאת מצטער ודכ"ס וכו' סוחרה כלל לקביעת

⁷⁷הגר"מ כשר ברבי מתום חלק ר' (סי' ל"א) ע"ש.

⁷⁸זכחה מצאית אח"כ ג"כ בצינונים לחודה (פלא י"ב) ע"ש ואמ"ל בכל דבריו.

⁷⁹עיי' מהו רש"י וחו"ס' שדבאנו למעלה.

⁸⁰כמש"כ המאירי ועוד.

⁸¹ועיי' הע' 67.

⁸²דשי" סוכה (כו.) ר"ה הולכי דרכים וכו'. ריטב"א (כה.) ר"ה חולין ומשמשתין וכו'. ועוד.

אפי' הכי חייב לישן בסכה ולשנן בסכה ולטיל בסוכה כל שבועה.⁸⁶ כל אף שאין חיוב פרטי באכילה זו, יש קיום של דירה בסוכה כל שבועה - כנל"פ לע"ד.

הדלקת גר חנוכה מצוה א"ל

(א) ר' רודי⁸⁷ כותב: "יש לומר שמצות גר חנוכה רואי אינה על ידי שליח שאם קנה אדם פתילות ושמינים והדליק בשביל חברו רואי לא עשה כלום ואינו רואי לבדו כלל. אלא כמי שהניח חפילין ונתעטף בציצית בשביל חברו. אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמינים והפתילות יכול אחר שיברך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה. שהברכה על עיקר ההדלקה היא רוצה לומר התקנת השמן והפתילות שהדלקה בשמן ופתילות של חברו אינה כלום וכו'". ע"ש. ודבריו ע"פ רב הרמב"ן:⁸⁸ "יש לנו לומר שאני התם שהודלקה מצוה עצמה היא שעשה מצוה ואתמר בפ' במה מדליקין דצריך לאשתתופי בפרט ואינו יוצא אלא בשל עצמו וכו', ע"ש.

נהה מצינו דרבה מגדולי הראשונים הסוברים שהקיום של מצות גר חנוכה הוא מה שהנרות שלי דולקין ולא מה שאני מדליק אותם. ולכאורה הדבר תמוה ביותר שאיך יפתחו סוגיא שלילמה שהדלקה עושה מצוה להלכה (וכן ק' אף לשיטה האחרת שהנחה עושה מצוה, כמוכן) שדרי למדנו:⁸⁹ "א"ד הווא בריה דרב יהושע. חזינא אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר. ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר. ראבעיא לוו הדלקה עושה מצוה אי הנחה עושה מצוה וכו' ע"ש. ופרש"י: אי הדלקה עושה מצוה - אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה מדליקין כראשכחן במנורה. ואי הנחה עושה מצוה - ועיקר מצותה תלוי בהנחה. אין מדליקין מנר לנר - דהדלקה לאו מצוה היא כלי הא"י."

⁸⁶ ויבנענין היחס שבין אכילה ושאר דירות בסוכה עיי' ברא"ש לסוכה פ"ד (ס"ג ג') ומדרכי (סי' תשס"ה) ובסמ"ג (מ"ע מ"ג). ועיי' בב"י א"ח (סי' תל"ט וסי' תרמ"ג) ועוד. ויש לדון בדברי המג"א וכו' ואכמ"ל בכ"ז.

⁸⁷ דרי' ר' רודי לפסחים (דף ז') ד"ה ולכל הפירושים וכו'.

⁸⁸ דרי' הרמב"ן (שם). ועיי' עוד בר"ן. ובמאירי ושו"י.

⁸⁹ ע"ע בהע' הגרא"ז מלצר לשם.

⁹⁰ שבת (כב:) וכו'.

דירות בסוכה. וכבר האריכו המפרשים⁹¹ בנקודה זו וק"ל. ולפיכך אמרו⁹² "תשוב כעין תדורי. מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה סוכתו קבע וביתו ערבי וכו'".

זוה היסוד לשיטת ר"א שצריך סוכת שבועה. שקיים מצות סוכה תלוי

בקביעת סוכה מסוימת בסוכתו לכל החג. אמנם כמה אוכל בה אינו משנה כלל, רק שדירה כל דירתו נקבע בסוכה זו לכל הסוכות דר"ק. ולפי' לא קשיא כלל ממה שחזר בו ר"א ולבסוף לא חייב י"ד סעודות דו"ב. ומוכן מה שפוסל ר"א בעשה סוכתו בחוה"מ או יצא מסוכה לסוכה שהרי לא קבע דירתו בסוכה (אחת) כל ימי החג.

אמנם אין הקפידא על שבועה ימים דוקא אלא על כל ימי החג. ולפיכך מי שאין לו אלא שלשה ימים של חג וקבע ימים אלו בסוכה אחת יצא לר"א. ומעכשיו מוכן היטב עניין גר שנתגייר וקטן שגדל במועד זה פשוט. וכמו כן לריטב"א (שיש תשלומין לר"א בשמיני עצרת) אף אם ישב ז' ימים בסוכה (עם שמיני עצרת) לא יצא לר"א מאחר שלא קבע כל דירת החג בסוכה וגו' ברור ופשוט. שאף שי"ל תשלומין למעשה מצוה של סעודת יום א', אין לו תיקון לביטול קביעות דירתו בסוכה כל החג.

ובעיקר מורים חכמים ליסוד של רבי אליעזר, לכאורה. אלא שאינם מצריכים קביעת דירה בסוכה מסוימת להיות הישיבה של חג בסוכה - אלא כל שקבע דירת החג בסוכות יצא מצוה זו דר"ק.

ועל כן כתב ההשלמה⁹³ שאף לדבנן מברכים על אכילה בסוכה כל שבועה (שלא כמצוה שמברכים דוקא בלילה הראשונה של פסח שממנה למדים רבנן לסוכה) משום ש"אע"פ שאכילתה אינה מצוה אלא לילה הראשון בלבד,

⁹¹ ע"ע באחון דאורייתא (כלל י"א). וגליוני הש"ס סוכה (כו) ועוד.

⁹² סוכה (כז:).

⁹³ גנזי ראשונים לסוכה (עמ' 152).

היה גל"פ שודרמב"ן וסיעתו למרו ענין הדלקה והנחה עושה מצוה לגמרי אחרת מפרש"י. לדמב"ן רעיעמה אין הפי' של "עושה מצוה" עיקר המעשה מצוה כלל. אלא הביט עושה מצוה כמשמעה הוזה פשוטה - באיור מעשה נטוזה וחפצא של ט' תוכנה: בסעודה או בתענית. והגמ' תלה בזה השאלה של מדליקין מער לט': אם הדלקה עושה מצוה כשמדליק הער הב' מן הא' כבר נהפך הב' לטר תוכנה ע"י ההדלקה ובשעת ההדלקה הרי מדליק קודש מקודש ושפיר רמי. אבל אם נחזה עושה מצוה, בשעת הדלקה אין הער הב' נר תוכנה אלא סתם נר (ער שיניחו). ולפיכך הרי חול מקודש ואסור.

ובאמת המעיין היטב בדברי הרמב"ן יראה שודרמב"ן עצמו פירש והגמ' כן. שוריי הרמב"ן כותב: ⁹¹ "משמע לי דלעולם ע"י קננסא אסור, ולא שרי אלא מער לט' דהיינו מצוה ממצוה. דאי ט"ד אפי' ע"י קננסא שרי, כי הנחה עושה מצוה אמאי אין מדליקין כלל, לא יהא נר תוכנה ער שלא תניח, פחות מקננסא. אלא ש"מ ע"י קננסא אסור... אבל ראייתו למקצת המחברים האחרונים ז"ל שהתירו אפי' ע"י קננסא, ואינה." הרי מבאר כמש"כ בע"ה ברעת הדמב"ן - מתוך דברי קדשו עצמו דרו"ק היטב. וכיון שהביא הרמב"ן הסוגיא כן, לא קשיא מידי למה שסובר שהמצוה היינו מה שנתר דלקות וכי' ה"ב ⁹².

הנה בין שיטות רש"י והרמב"ן הרבה ני"מ בין בהסבר סוגיות ובין להלכה. ואכמ"ל אלא להעיר על כמה מנ"מ בין השיטות: א) בערב שבת מדליקי' נרות תוכנה קודם הלילה. הרב זה צריך עיון אך יוצאים מצוה קודם יומה תמנה. וכבר דעו הראשונים בקושיא זו. יש שביארו שקודם לילה באמת זמן הדלקה, לפחות בדיעבד. ⁹³ וכגל"פ לכאורה ע"ד של רש"י. שודיי מצוה ההדלקה - ואם יוצא בהדלקה עכשיו, צ"ל זמנה. מאידך, לדמב"ן א"צ כן כלל. אלא יוצא במה שאח"כ יהיו נרותיו דלקות בזמן תכנון. אבל ההדלקה - שרק מהוזה וחפצא של נרות תוכנה - יתכן גם קודם לזמן קיום המצוה ה"פ ⁹⁴.

⁹¹ יק"י הרמב"ן שבת (כב.) ד"ה למ"ד הנחה וכי'.

⁹² רעיע' באוצה"ג שבת חלק הפירושים (עמ' 13) דר"ס לפרש"י (בלאו"י) בסוגין [שבת] ובחלקת בדמיון (שם) ואכמ"ל.

⁹³ ע"י ר"ן שבת (שף ט' ע"א) ד"ה מצוהה וכי'. ב"י א"ח (סוסי' תרע"ב) ועוד.

⁹⁴ ע"י קונטרס תוכנה (סי' א) בא"יכ"ח בענין זה.

נראה שבה תלמי המחלוקת בין התרומת הדין ⁹⁵ והמודרש"ג ⁹⁶ אם יש ההלכה של כבתה אין זקוק לה כשהדליקה קודם הלילה. לרש"י הרי הדליק בזמן (לפחות בדיעבד) יוצא ויש כאן ההלכה של כבתה וכי'. משא"כ לדמב"ן כל מה שיוצא אם כבתה היינו בלוק בזמנה משא"כ כאן שעדיין לא הגיעה זמנה.

ב) אכנסאי צריך להשתתף בפרטה כדי לצאת נר תוכנה. כן הלכה פסוקה בגמ' ⁹⁷. אבל יש שרנו בהנחת הלכה זו. בשו"ע ⁹⁸ מציע: "אכנסאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר תוכנה וכי'." הרי פשטות לשון המכתב, שהשתתפות היא בשמן ופתיולת. אבל יש שהסבירו ⁹⁹ שצריך להשתתף בבית - כדי שירא מבני הבית שיוצאים בהדלקת כבה"ב.

נראה דלרש"י שהמצוה תלמי במעשה ההדלקה, אלא רמעיקר הדין מתחם לכל בני הבית, ל"פ שצ' להשתתף בבית. אבל לדמב"ן שחלמי במה שנתוהו דלקות יוצא במה שיי"ל חלק בשמן ופתיולת. ראי"כ משתתף בנרות - וכפשטות השו"ע. [וכמוכן, א"כ יש מה' גם בהנחת נר איש וביתו ואכמ"ל].

ג) וכן ענין מודרין וכי' תלמי קצת בדין זה. כידוע הרמב"ן ¹⁰⁰ סובר שמעיקר הדין אין הודר כריבני המדליקים אלא ברבי תרות לפי בני הבית. כמש"כ: "כיצד הרי שודיו אנשי הבית עשרה. בלילה הראשון מדליק עשרה וכי'." ראי"כ יש באורים אחרים ברמב"ן, הפשט הכי פשוט לכאורה הוא ע"ד הרמב"ן וסיעתו שאין ההדלקה מעשה מצוה כלל, ואין הברל מי מדליק אלא בידוד באם יש נר לכל א' וא' או נר משותף לכולם ח"פ.

⁹⁵ תרומת הדין ח"א (סי' ק"ב). רע"ע מש"כ שם (סי' רס"ט) דרו"ק היטב ואכמ"ל.

⁹⁶ שו"ת המהרש"ל (סי' פ"ה).

⁹⁷ שבת (כב.).

⁹⁸ א"ח (סי' תרע"ז סי"א). וכן מוכח ברמב"ן עצמו (מנבא לעיל הע' 88) דרו"ק.

⁹⁹ ע"י שארית זוסף ח"ה (סי' ל"ז). מסורה ח"ד (עמ' ר"ה).

¹⁰⁰ וה"ל תוכנה (פ"ד ה"ב).

ראף שבונימשן מציעו ברמב"ם¹⁰¹ "שההולקה היא המצהה ולא הנהנה"
 - יש גירסא אחרת ברמב"ם¹⁰² שכתוב בהם שההולקה היא המעשה ולא
 הנהנה" דר"ק.¹⁰³

יש עוד עניינים¹⁰⁴ התלויים ב"ז ואכמ"ל.¹⁰⁵

מצות קריאה ופרסומי ניסא

שיטת שמרא¹⁰⁶ היא שמגילת אסתר נאמרה [ברוח הקודש] לקרות
 ולא נאמרה לכתוב. הריטב"א¹⁰⁷ כתב על זה: "וי"ל דשמואל הכי קאמר, שלא
 ניתנה לכתב בכלל ספרי הקודש עד שחזה כמותה לטמא את הידים. אבל מ"מ
 ניתנה לכתב, שלא חזא ע"פ, הקודאה ע"פ לא יצא." דברי צ"ב.

ונראה שגם להלכה, שאסתר בכלל כתבי הקודש, אין קריאת המגילה
 הלכה של קריאת כתבי הקודש (משא"כ קה"ל וההפטרות). דרי אמר¹⁰⁸
 שמבטלין תלמוד תורה לבא ולשמע מקרא מגילה. ואם כל הביאורים רבים
 הידועין, פשוט העניין שאין קוראין המגילה בתורת ת"ת וכתבי הקודש אלא
 בתורת הלל ופרסומי ניסא. וכמו שאמר¹⁰⁹ "קריאתה זו הללה." וכמש"כ

¹⁰¹ה"ל חנוכה (פ"ד ה"ט).

¹⁰²יע"י בילקוט ש"ג שבמה' פרנקל.

¹⁰³יע"ע בא"ח (סי' תרע"א) ובני כלים שם ואכמ"ל.

¹⁰⁴יע"י למשל במג"א (סי' תרע"ב סק"ב) דר"ק היטב.

¹⁰⁵ובענין זה בכלל ראינו אח"כ בשארית יוסף ח"ג (סי' כ"ג) ע"ש.

¹⁰⁶מגילה (ז).

¹⁰⁷ריטב"א (שם) ר"ה א"ר יתרה וכו'.

¹⁰⁸מגילה (ג).

¹⁰⁹מגילה (ד).

רש"י¹¹⁰. "זקריאת המגילה שבח הוא שמפרסמין את הגם והכל מקלסין
 להקב"ה"¹¹¹.

ובכלל מציעו שורות הלל לקריאת המגילה. ולכן סובר הרמב"ם
 שמגילה¹¹² כמו הלל¹¹³ צריך ציבור. אלא שמספיק שיש ציבור במה שהוא
 יזום שהציבור קוראים. וא"ל צריך מנין¹¹⁴ וכידוע דראב"ד¹¹⁵ חולק על
 שיטת הרמב"ם, אבל אין שיטת ענין להגדרת קריאת המגילה אלא להלכה של
 הלל וציבור.

וכן מה שצריכים מגילה אינה מטעם כתבי הקודש, אף להלכה,
 לכאורה. שיש הרבה ראשונים הסוברים¹¹⁶ שאף שהגמ"ו¹¹⁷ מכשי מגילה
 שחסרה או י"ב סעיות, אין להלכה כן בקריאת התורה אלא דקא בקריאת
 המגילה.

ועיקרן של רבים מציעו בגמרא¹¹⁸ "והלועו ששמע אשורית... הוא
 לא ידע מאי קאמרי. מידי דהוה אנשים ועמי הארץ. מתקוף לה רבנא אטו אנן
 האחשתתנים בני דרמכים מי ידענן. אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא. הכא נמי
 מצות קריאה ופרסומי ניסא." ופרש"י: "אע"פ שאין יודעין מה ששומעין, שואלין
 את השומעין ואומרין מה היא הקריאה הזו, ואיך היה הגם ומודיעין להן."

¹¹⁰רש"י מגילה (ד) ר"ה זמורך כבוד.

¹¹¹יע"ע בעמק ברבך, הל קריאת המגילה (סי' ג) נ"מ מזה להלכה [וע"ע בשערי
 חשבה א"ח (סי' תרצ"ג סק"ג)].

¹¹²ה"ל מגילה (פ"א ה"ז).

¹¹³ה"ל חנוכה (פ"ג ה"ז).

¹¹⁴יע"ע בכוח (ד). ופרש"י מגילה (ה) ר"ה בזמנה - ויש לזון דברי ראי"מ.
 וע"ע בגמ"א א"ח (סוף סי' תר"צ).

¹¹⁵על הרמב"ם, שם לעיל בהע' 112, 113.

¹¹⁶יע"י לדוגמא בשו"ת הריטב"א (סי' קמ"ב).

¹¹⁷מגילה (ח) - וע"י דברי הראש לשם.

¹¹⁸מגילה (ח).

ונראה שזכונה שאין משתמשין במגילה ככתבי הקודש אלא כחפצא של מצות פרסומי ניסא. **שהקיום של פרסומי ניסא תלוי** במה שרואים ושומעים כעין האגרת של מרדכי האסתר. ולפיכך יוצאים בכתב שאינה כשר לכתבי הקודש כל ש"ל היטב צורת אגרת פורים. וכמ"כ מוכן היטב שיטת הדיסטיב"א לשמואל שאין המגילה חלק מכתבי הקודש, ואעפ"כ יש מצוה של קריאה מן המגילה הכתובה ת"פ. וכן אומרים שמבטלים ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה, שאין קריאת בתורת כתבי הקודש אף לדיין שהמגילה חלק מכתבי הקודש.)

השגת ראיות להכי, מוכן היטב שיטה תמוזה של הרמב"ם. הרמב"ם¹¹⁹ מונה רק מצוה אחת של פורים - קריאת המגילה.¹²⁰ וזאת אע"פ שלכאורה מצות חלקי יש לפורים - שיתכן עשיתם אפילו בג' ימים.¹²¹ אבל נראה ש**רעות הרמב"ם שכל מצות פורים אדם מצות בפני עצמן, אלא ודך להגשמת דברי המגילה.** חלק מקריאת המגילה בתורת אגרת מרדכי ואסתר, קיום הדברים הכתובים בה - שלא רק קוראים על מה שקובל היהודים; אלא ג"כ עושין אותה ודך.

וסמכים ליסוד זה בדרכה מנהגים שלנו, החל מהמנוגה של כל ישראל לפשוט את המגילה כאגרת.¹²² וכן מנהגים אחרים של פורים.¹²³ ויש מפרשים תענית אסתר כן ג"כ.¹²⁴ ודך בכ"ז כי קצרתו מאד.¹²⁵

511-514
מאמרים
1946 (מב) עמ' 107 ו-108.

¹¹⁹ ריש הל' מגילה.

¹²⁰ עיי' קונטרס תוכה ופורה להגר"ח טרעזין, עניני פורים (סי' ג').

¹²¹ א"ח (סי' תרפ"ח סי' ו').

¹²² רמ"א א"ח (סי' תר"צ סי' ו').

¹²³ רמ"א א"ח (סוסי' תרצ"ו). ועוד האכמ"ל.

¹²⁴ עיי' ר"ת במרדכי מגילה (סי' תשע"ז) ועוד.

¹²⁵ ועיי' מג"א (סי' תרצ"ב סק"א) ועיי'.

ל"ג
מורינו הרב שרגא פייויל
ב"ד קאפל פארעצקי זצ"ל

שיטת הרמב"ם בענין לאו שאין בו מעשה

הרמב"ם בפרק י"ח מהל' סנהדרין ה"ב פסק כמ"ד בגמ' דאין לוקח על לאו שאין בו מעשה. אמנם יודעים דברי הר"מ פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג שפסק דלמרות שברוך כלל אין לוקח על הלאוין של כל יראה וכל ימצא, אם קנה חמץ בפסח או חמצו בדדים כיון דבכי האי גוונא עביד מעשה שפיר לוקח. בפשוט כוונת דברי הר"מ הוא דאע"פ שמדות העבירה של כ"י הוא היית חמץ בשרווח וזה דבר שאין בו מעשה, כיון דהעבירה באה כאן ע"י מעשה לוקח עליו. וכבר העירו מדברי הרמב"ם בעצמו בפ"א מהל' חגיגה ה"א שפסק דבא לעודה בלא קרבן ראיה עובד על הלאו של לא יראו ופ"ה אינו לוקח דהוי לאו שאין בו מעשה. הרי לחדאי שאפילו אם עשה מעשה, דהיינו המעשה ביאה לעודה, אפ"ה כיון דכוונת העבירה הוי חסרון של הבאת קרבן דהוי דבר שאין בו מעשה אין לוקח עליו, ואפילו אם העבירה באה ע"י מעשה.

ראיתי בספר זכרון להגר"ח שמואלביץ זצ"ל במאמרו של הרב שלמה שמואלביץ שליט"א וכן בשאית יוסף ח"ב סימן מג לדר"ש והארמאן שליט"א שכתב דישנם ב' סוגי לאו שאין בו מעשה הב' ע"י מעשה. והראשון הוא היכא דהמעשה תמיד גורם שיעבור על האיסור. והשני הוא היכא דהמעשה במקרה הזה גורם שיעבור על האיסור אבל לא מוכרח להיות שתמיד יגרום לו שיעבור על העבירה. בקנה חמץ בפסח למרות שהעבירה הוא מה שיש להאדם בעלות על החמץ וזה אין בו מעשה, מ"מ כיון דקניית חמץ והמוץ העיסה תמיד גורמים שיהיה לו בעלות על חמץ וממילא יעבור על האיסור בודאות, שפיר מקרי על פי דין לאו שיש בו מעשה ולקוח עליו. אמנם במקרה של נכנס לעודה בלא קרבן, הביאה לעודה אינה מכריחה לעבור על האיסור בכל מקרה דהוי לפעמים יהיה לו קרבן ולא יעבור, רק דבכי האי גוונא שאין לו קרבן עמו, הכניסה גורמת לו שיעבור, אבל היכא שיש לו קרבן בודאי לא יעבור. נמצא שאין הכניסה לעודה תמיד גורמת את העבירה, ולכן מקרי לאו שאין בו מעשה (ועיי' שער בספרים ת"ל מה שביאר עוד בדברי הר"מ).

אמנם אכתי יש לנו לבאר שיטת הר"מ לאור דברי הרמב"ם לגבי הנחת תפילין בלילה. דנהג כתב הר"מ פ"ד מהל' תפילין הל' יא וכל המניח תפילין